

Perspektiver på og betingelser for 'det gode børneliv' - på tværs af familieliv, institutionsliv og familiepolitiske målsætninger

Ph.d. projektbeskrivelse af Pernille Juhl

Præsentation af problemstilling

Dette projekt handler om *perspektiver* på og *betingelser* for 'det gode børneliv'. Projektet tager afsæt i en teoretisk pointe om, at børn er deltagere i og på tværs af sociale praksisser (Dreier 2003; 2008; Højholt 2001; 2005). Grundantagelsen i projektet er dermed, at det 'gode børneliv' handler om *muligheder* for at være med forskellige steder og udvikle sin deltagelse. Børns udvikling forstås som knyttet til at "... indgå på forskellige måder og samtidig forbinde sin deltagelse forskellige steder" (Højholt 2000:50). Undersøgelser peger på, at børn, der udpeges som udsatte, *mødes* anderledes af andre forældre og professionelle (Ellegaard 2004; Palludan 2004), og det får betydning for deres muligheder for at være med blandt andre børn. Jeg vil undersøge aspekter af det gode børneliv ved at tage udgangspunkt i dér, hvor det gode børneliv udpeges som *true*, fordi det er i situationer, hvor 'det gode' er på spil, at vi får mulighed for at få indblik i *forskellige perspektiver* på 'det gode liv for børn' og hvilke *betingelser*, der fremstår som væsentlige for dette. Jeg vil inddrage børn og forældres egne perspektiver og derudover inddrage flere forskellige perspektiver *rundt om* barnet eksempelvis professionelle i daginstitutioner, sundhedsplejersker, socialrådgivere samt politiske perspektiver, fordi disse forskellige perspektiver er *en del af børns betingelser*.

Jeg vil derfor i min undersøgelse gå på tværs af for det første de *sammenhænge* børn lever deres liv; fx familien og daginstitution og for det andet på tværs af særlige *forebyggende indsatser* overfor børn, der udpeges som udsatte og *almene tilbud* til børn. Jeg vil desuden inddrage politiske dokumenter om målsætninger og lovgivninger på børne- og familieområdet. Ligeledes vil jeg gennem kvalitative interviews udforske de *normative forståelser*, der er i spil blandt de professionelle i eksempelvis daginstitutioner og de professionelle, der tilrettelægger særlige forebyggende foranstaltninger til børn – eksempelvis socialrådgivere på kommunale familieafdelinger.

Aktuelt er børns liv præget af *politiske opdelinger*. Eksempelvis er de almene tilbud (som fx daginstitutioner) og særlige tilbud (som fx forebyggende indsatser til udsatte familier, særlige indsatser

overfor børn, som fx støttepædagog, talepædagog osv.) opdelt i forskellige politiske og lovmæssige områder. Når der opstår særlige vanskeligheder i børns liv, *isoleres* indsatserne ofte fra børns øvrige hverdagsliv (Kousholt 2009; Juhl 2009). Dette på trods af, at der gennem de seneste år har været politisk fokus på at skabe *sammenhæng* i børns almene liv, og i de særlige og forebyggende indsatser til børn. Projektet problematiserer disse opdelinger, fordi det betyder, at indsatser ofte rettes mod ét sted ad gangen, hvilket gør det sværere for børn at skabe sammenhæng i deres liv. Projektet lægger dermed op til at bidrage til at overskride de opdelinger, der er mellem det særlige og det almene børneliv ved at pege på, hvordan betingelser for 'det gode børneliv' går på tværs af det særlige og almene.

Samtidig lægges op til en refleksion af *familiebegreber* og *normative forståelser* af værdier knyttet til det gode børneliv, fordi det kan synliggøre forståelser af vores billede af 'det gode børneliv' og bidrage til at reflektere og udfordre disse forståelser. Til dette hentes eksempelvis inspiration i poststrukturalistiske¹ greb som dekonstruktion af normative forståelser (fx af den "gode" forælder, børns "behov", m.m.), samt førstehed og andethed (Staunæs 2004). Denne inspiration kan bidrage til at stille spørgsmål ved det selvfølgelige (Søndergaard 2006) i de begreber og forståelser, særlige indsatser og forebyggende foranstaltninger til børn og familier er knyttet op på. Der rettes et kritisk blik mod muligheder og begrænsninger i organiseringen af støtteforanstaltninger i samspil med børns almene hverdagsliv i forhold til, hvordan bestemte forståelser af familier og af den "rigtige" støtte også er med til at sætte betingelser for familiens muligheder for at bakke op om deres børns hverdagsliv på tværs af steder.

Forskningsspørgsmål og fokus

På baggrund af ovenstående præsentation af problemstillingen søges følgende afdækket i projektet:

Med udgangspunkt i dér, hvor 'det gode børneliv' udpeges som *truet*, udforskes forskellige perspektiver (fx familiepolitiske, børnepolitiske, pædagogfaglige, forældre- og børneperspektiver) på og betingelser for 'det gode børneliv' som det stiller sig fra et børneperspektiv.

¹ Poststrukturalisme dækker over flere forskellige teoretiske tilgange, som har det til fælles at de er kritiske læsninger (Simonsen 1996), der tager udgangspunkt i anti-essentialistisk, anti-realistisk, magtrelationelt fokus (fx Foucault 1984, Davies 2000, Butler 2004, Kofoed 2004, Staunæs 2004, Søndergaard 2000). Det teoretiske fundament i ph.d. projektet udgøres af social praksisteori, men opmærksomheder fra poststrukturalisme tænkes som *bidrag* til kritisk refleksion af eksempelvis familieforståelser.

På baggrund heraf undersøges det mere alment, hvordan disse perspektiver og betingelser har betydning for det gode børneliv og dermed for børns deltagelsesmuligheder mere alment på tværs af daginstitution, hjem og forebyggende indsatser.

Et børneperspektiv er et *forskningsmæssigt fokus*, hvor 'det gode børneliv' udforskes, som det stiller sig for børnene fra deres særlige ståsteder. Et børneperspektiv inddrager desuden de voksne rundt om børnene – fx pædagoger, socialrådgivere og forældres perspektiver, som de stiller sig som børns *betingelser* for et godt børneliv. Familiepolitiske og børnepolitiske målsætninger inddrages gennem kortlægning af børnepolitiske perspektiver gennem lovgivning og politiske dokumenter og gennem analyser af deres betydning for børns konkrete hverdagsliv.

Teoretiske afsæt

Problemstillingen er toleddet, idet det både er en udforskning af *perspektiver på det gode børneliv* – herunder politiske og normative forståelser. Samtidig med, at det er en udforskning af *sammenhænge* mellem familiens ressourcer og *betingelser* for at skabe deltagelsesmuligheder for børn andre steder – herunder *hvordan forebyggende foranstaltninger forbinder sig til forældre og børns almene hverdagsliv*. Ved at starte dér hvor 'det gode børneliv' er truet, kan projektet bidrage til at vise de forskellige perspektiver på, hvad det gode børneliv er, og samtidig sætte fokus på hvilke betingelser, der fremstår som væsentlige for, at børn kan leve et godt liv. Problemstillingen fordrer en *dialektisk* forståelse af samspillet mellem menneske og samfund. Derfor tages metateoretisk afsæt i social praksisteori, som bygger på et filosofisk grundlag, der har rødder i dialektisk-historisk materialisme. Udgangspunktet for projektet er, at det er et menneskeligt vilkår at deltage i social praksis *sammen med andre* (Crossly 1996). Konkret tages teoretisk afsæt i kritisk psykologiske begreber som fx social praksis og deltagelse (Holzkamp 1985; Dreier 1993). Begrebet deltagelse gør det muligt at fokusere både på deltagerne og på deres betingelser for deltagelse (Højholt 2001).

Sociale praksisser anses for forbundne (Ligget & Perry 1995:3), og deltagelse er forankret i konkret tid og sted, hvilket betyder, at menneskers begrundelser for at handle på bestemte måder skal findes i de betingelser, der er knyttet til konkret sammenhænge og til *forbindelserne* mellem dem. En kritisk psykologisk analyseramme kan anvendes til at pege på sammenhænge – fx mellem familiens

ressourcer og børnenes deltagelsesmuligheder andre steder – mellem betingelser, muligheder, betydninger og håndteringer, engagementer. Det teoretiske fundament udgøres således af praksistænkningen, mens poststrukturalistiske greb anvendes som *teoretiske, kritiske bidrag* til at reflektere selvfølgheder indenfor feltet.

Analysearbejdet er teoretisk informeret, hvor begreber og teori videreudvikles i samspil med empirien. Jeg vil desuden anvende *normativitet* som analytisk tema (Søndergaard 2006).

Forskningsdesign

Det fordrer et design, som dels kan give nuanceret viden, der udspringer af praksis, og samtidig kritisk kan *udfordre og reflektere* både praksis og teori. Derfor tager projektet sit metodologiske udgangspunkt i en *praksisforskningstilgang*, som den eksempelvis er beskrevet af Dreier (1993; 2008); Mørch (1995; 2006); Højholt (2005) og Kousholt (2006). Konkret anvender jeg som nævnt den etnografisk inspirerede metode; deltagende observation og mere traditionelle metoder i form af kvalitative interviews af børn, forældre, forskellige professionelle rundt om børnene (fx pædagoger, socialrådgivere, sundhedsplejerske), analyse af lovgivning på feltet og andre politiske dokumenter. Konkret følges 10-12 børn fra familier, som er udpeget som 'bekymringsfamilier', og som deltager i en eller flere forebyggende indsatser. Børnene følges gennem *deltagerobservationer* (Hasse 2000) i hjem, daginstitutioner og forebyggende indsatser. Disse observationer giver et indblik i børnenes hverdagsliv på tværs af flere steder, og ét fokuspunkt vil være, hvordan disse børn mødes af andre forældre, børn og professionelle. Der gennemføres *kvalitative interviews* med forældre og børn samt de forskellige professionelle, der er i børnenes liv forskellige steder. I interviewene vil jeg undersøge, hvilke forståelser forældre, børn og professionelle har af det gode børneliv, og hvilke muligheder og begrænsninger, de oplever i deres hverdag. Interviewene gennemføres med inspiration fra livsforms interview (Haavind 1987), da det giver mulighed for konkrete og detaljerede hverdagsbeskrivelser. Empiriindsamlingen gennemføres i to faser á et halvt års varighed over en periode på to år (se tidsplan i bilag 2 for nærmere beskrivelse).

Projektets relevans i forhold til forskningsfeltet

Projektets er eksplorativt men samtidig funderet i nogle forskningsmæssige problemstillinger, som betyder, at jeg i projektet vil hente inspiration fra *forskellige* forskningsfelter for at komme rundt om

problemstillingen. Eksempelvis vil jeg inddrage forskning fra både børne- og familiefeltet, da disse felter traditionelt har været opdelt men nu bevæger sig mere mod hinanden (jf. Kousholt 2006). Jeg vil i det følgende derfor meget kort skitsere såvel familie- som børneforskning.

Et kort rids over familieforskningen tager afsæt i de sociologiske teoridannelser – særligt 50'erne og 60'erne strukturfunktionalistiske tilgange (fx Talcott Parsons), som udpegede familien som socialiseringsinstitution (Parsons & Bales 1956), og hvor den borgerlige familieform med sin kønsopdelte arbejdsfordeling blev den normative standard. Variationer fra denne standard blev forstået som afvigelser. Op gennem 70'erne mødte denne familieforståelse kritik fra isæt feministiske teoridannelser (fx Leira 1993; Thorne & Yalom 1982), som udfordrede kernefamiliens status som eneste legitime familieform. Dette rejste spørgsmål indenfor familieforskningen om, hvordan familien som genstand for kritisk forskning overhovedet kan defineres (fx Holstein & Gubrium 1994; Finch 1993).

På børneområdet var der frem til efterkrigstiden en forståelse af, at familien - særligt relationen til moderen (Burman 1994) - var altafgørende for børns udvikling. I takt med samfundsforandringerne efter krigen kom dog en forståelse af, at andre børn og voksne også har betydning for børns udvikling (James & Prout 1996; Dencik 1999; Sommer 2004,). Projektet tager udgangspunkt i og bygger videre på denne forskning af børns ændrede hverdagsliv.

Ligeledes skal den sociologisk inspirerede barndomsforskning, som udfordrede udviklingspsykologiens børneforståelser fremhæves, fordi der her blev oparbejdet en tradition for etnografisk inspireret børneforskning (fx Mandell 1991; Epstein 1998), som jeg også trækker på i projektets metoder (fx deltagende observation).

Institut- og netværkstilknytning

Projektet ønskes tilknyttet ph.d. programmet Hverdagslivets Socialpsykologi.

Desuden ønskes projektet koblet til forskningsnetværket Nordisk Netværk for Barnelivsforskning (<http://www.ruc.dk/psykologi/netvaerk/nordisknettverk/>), FORSA (Forskning i socialt arbejde, <http://www.forsa.dk>) og Praksisforskning i Udvikling (www.ruc.dk/paes/forskning/praksisforskning/).

Lokalt på RUC tænkes projektet knyttet til forskningsgruppen i Barndom, ungdom og familieliv samt forskningsgruppen i Subject, Technology and Social Practice.

Formidling

Jeg lægger i overensstemmelse med forskningsdesignet vægt på løbende formidling, idet praksisforskning organiseres som et samarbejde mellem forskning og praksis, hvor praktikere involveres som medforskere. Jeg vil derfor løbende holde seminarer og refleksionsmøder, hvor det bliver muligt for praktikerne at følge forskningsprocessen og komme med input og tilbagemeldinger på analyser, fordi det giver kritiske og relevante analyser.

Jeg vil deltage på såvel nationale som internationale konferencer – fx ISCAR (International Society for Cultural and Activity Research, <http://www.iscar.org>) i Rom (september 2011). Her tænkes projektets grundlæggende idé og foreløbige resultater reflekteret i et internationalt forum.

Selve afhandlingen formidles som monografi, ligesom væsentlige pointer tænkes formidlet i nationale og internationale artikler – fx Nordiske Udkast, Vera, Dansk Pædagogisk Tidsskrift, Outlines, Family Proces, Theory & Psychology.

Referencer

Butler, J. (2004): *Undoing gender*. New York: Routledge.

Burman, E. (1994): *Deconstructing Developmental Psychology*. London: Routledge.

Crossly, N. (1996): *Intersubjectivity: The Fabric of Social Becoming*. London: Sage.

Davies, B. (2000): *A Body of Writing 1990-1999*. Oxford: Alta Mira Press.

Dencik, L. (1999): Små børns familieliv – som det formes i samspillet med den udenomsfamiliære børneomsorg. Et komparativt nordisk perspektiv. I: Dencik, L. & Jørgensen, P. S. (red.): *Børn & Familier i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.

Dreier, O.(2008): *Psychotherapy in Everyday Life. Learning in doing: Social, Cognitive & Computational Perspectives*. New York: Cambridge University Press

Dreier, O. (2003): *Subjectivity and Social Practice*. Aarhus: Center for Health, Humanity, and Culture, Department of Philosophy, University of Aarhus. 1st edition 1997, 2nd edition 2003.

Dreier, O. (1993): *Psykosocial Behandling. En teori om et praksisområde*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Egelund, T. (2006): *Sammenbrud i anbringelser: en forskningsmæssig belysning*. Socialforskningsinstituttet.

Egelund, T. (2005): *Magtudøvelse i børneforsorgen*. I: Järvinen, M; Elm Larsen, J. og Mortensen, N. (red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Egelund, T. og Hestbæk, A.D. (2003): *Anbringelse af børn – en forskningsoversigt*.

Egelund, T. og Thomsen, S. A. (2002): Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurderinger i børnesager. København: Socialforskningsinstituttet.

Egelund, T. (1997): Beskyttelse af barndommen: socialforvaltningers risikovurdering og indgreb. København: Hans Reitzels Forlag.

Ellegaard, T. (2004): Bryder læreplanen den sociale arv? I: Ellegaard, T. og Stanek, A. H. (red.): Læreplaner i børnehaven: baggrund og perspektiver. Vejle: Kroghs Forlag.

Epstein, D. (1998): "Are you a girl or rare you a teacher?" The "least adult" role in research about gender and sexuality in a primary school. I: Walford, G. (ed.): Doing research about education. London: Falmer Press.

Finch, J. (1993): Problems and Issues in Studying the Family. International Perspectives. In: Leira, A. (ed.): Family Sociology – Developing the Field. Conference Proceedings. Institute for Social Research. Oslo.

Foucault, M. (1984): The Foucault Reader. New York: Penguin Books.

Hasse, C. (2000): Overvejelser om positioneret deltagerobservation. I: Kvinder, Køn & Forskning, nr. 9 (4), p. 39-51

Holzkamp, K. (1985): Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik. København: Komm.s.psyk.

Holstein, J. & Gubrium, J. (1994): Constructing Family: Descriptive Practice and Domestic Order: I: Sarbin, T. & Kitsuse, J. (ed): *Constructing the Social*. London: Sage Publications, p. 232-250.

Højholt, C. og Kousholt, D. (2009): Researching conduct of life across children's life contexts. Konferencebidrag, ISTP 2009, Kina.

Højholt, C. (2005): Præsentation af praksisforskning. I: Højholt, C. (red.): *Forældresamarbejde. Forskning i fællesskab*. Dansk Psykologisk Forlag.

Højholt, C. (2001). Samarbejde om børns udvikling – deltagere i social praksis. København: Gyldendal

Højlund, I. (2006): Gennem flere labyrinter. Om effektevaluering og kvalitetsudvikling af det døgninstitutionelle miljøterapeutiske behandlingsarbejde af børn med psykosociale problemstillinger – en udviklingsretning i pædagogisk praksis? Ph.d. afhandling, Danmarks pædagogiske Universitetsskole, Institut for læring (tidligere Institut for pædagogisk psykologi).

Højholt, C. (2000): Børns udvikling og deltagelse – en teoretisk udfordring. I: Nordiske Udkast, 28. Årgang, p. 43-59.

Haavind, H. (1987): *Litten og stor*. Oslo: Universitetsforlaget.

James, A. & Prout, A. (1996): *Strategies and Structures: Towards a New Perspective on Childrens Experience of Family life*. I: Brannen, J. & O'Brien, M. (ed.): *Children in Families. Research and Policy*. London: Falmer Press.

Jensen, B., Holm, A., Allerup, P. og Kragh, A. (2009): *Effekter af indsatser overfor socialt udsatte børn i daginstitutioner: HPA-projektet*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Jensen, B. (2009): *At øge livschancerne*. I *Social Fokus – Børn & Unge*, marts, København, Servicestyrelsen.

Jensen, B. (2009): *At øge livschancerne*. I: *Social Fokus – Børn & Unge*, marts. København: Servicestyrelsen.

Juhl, P. (2009): Familiearbejde fra et forældreperspektiv. Speciale på kandidatuddannelsen i pædagogisk psykologi, Institut for Læring, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Århus Universitet.

Jensen, B. (2008): Social arv: Om social arv, ulighed i livschancer og målgrupper og forskningsmæssige perspektiver for HPA-intervention. København; Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag (adgang via internet, køb/leje).

KABU Nyt 2005, nr. 6, p. 71-79. www.kabuprojekt.dk

Kofoed, J. (2004): Elevpli. Inklusion-eksklusionsprocesser blandt børn i skolen. Ph.d-afhandling. Danmarks Pædagogiske Universitet.

Kousholt, D. (2010 in pres.): Muligheder i familiearbejde set fra børn og forældres hverdagsliv. I: Højholt, C. (red.): *Samarbejde om børn i vanskeligheder – på tværs af familiearbejde og inklusion i skolen*. Dansk psykologisk Forlag (in pres.)

Kousholt, D. (2009): Investigating children's difficulties as part of a life across different contexts. Konferencebidrag, ECP 2009, Oslo

Kousholt, D. (2008): Family work and the everyday life of children – Across the "specific" and the "general". Konferencebidrag, ISCAR 2008, San Diego

Kousholt, D. (2006): Familieliv fra et børneperspektiv. Fællesskaber i børns liv. Ph.d. afhandling. Roskilde Universitetscenter, Institut fra Psykologi og Uddannelsesforskning.

Kristiansen, S. og Krogstrup, K. (1999): Deltagende Observation. Introduktion til en forskningsmetodik. København: Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. (2002): Interview: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview. København: Hans Reitzel. 2. udgave, 1. udgave 1997

Ligget, H. & Perry, D. C. (1995): Spatial Practices. London: Sage.

Lausten, M., Mølholt, A., Hansen, H. & Jensen, V. M. (2010): Introduktion til Dialogprojektet, Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 1, SFI – Det nationale forskningscenter for Velfærd.

Leira, A. (1993): Family Sociology – Developing the Field. Conference Proceedings, Institute for Social Research. Oslo.

Mandell, N. (1991): The Least-Adult Role in Studying Children. I: Waksler, F. C. (ed.): Studying the social worlds of children: sociological readings. Falmer Press.

Morin, A. (2007): Børns deltagelse og læring på tværs af almenpædagogiske og specialpædagogiske lærearangementer. Ph.d. afhandling. Danmarks Pædagogiske Universitet. Institut for Pædagogisk Psykologi.

Mørck, L. L. (2006): Grænsefællesskaber. Læring og overskridelse af marginalisering. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag. 1. udgave.

Mørck, L. L. (1995): Praksisforskning som metode, teori og praksis. Refleksion over praksisforskerens positionering i og mellem handlesammenhænge. I: Udkast, nr 1, p. 34-77.

Nissen, M. A. (2005): Behandlerblikket. Om sociale problemers tilblivelse, intervention og forandring I socialt arbejde med familier og børn med udgangspunkt i analyser af behandlingskommunikation på døgninstitutioner for familiebehandling. Ph.d.afhandling indleveret ved Institut for Sociale Forhold og Organisation, Ålborg Universitet.

Nissen, P. og Hansen, K. G. (2007): Does Psychodynamic Enviromental Therapy work? I: International Journal of Therapeutic Communities, 28 (4).

Parsons, T. & Bales, R. F. (1956): Family, socialization and interacting process. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Palludan, C. (2004): Børnehaven gør en forskel: pædagogisk-antropologisk hverdagslivsstudie af differentieringsprocesser. Ph.d. afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitet.

Sands, A. (2000): Falling for Therapy: Psychotherapy from a Client's point of View. London: Macmillan Press.

Schwartz, I. (2007): Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge. Ph.D. Afhandling ved institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk universitet.

Sommer, D. (2004): Barndomspsykologi. Udvikling i en forandret verden. København: Hans Reitzels Forlag. 2. revideret udgave.

Staunæs, D. (2004): Køn, Etnicitet og skoleliv. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

Søndergaard, D. M. (2000): Tegnet på kroppen. København: Museum Tusulanums Forlag.

Søndergaard, D. M. (2006): At forske i komplekse tilblivelser .I: Bechmann Jensen, T. og Christensen, G. (red.): *Psykologiske & Pædagogiske metoder. Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*. Roskilde Universitetsforlag.

Sørensen, K. M. og Rostgaard, T. (2009): Forskere trækker lod om indsats. I Socialrådgiveren, nr. 20, p. 16-17.

Thorne, B. & Yalom, M. (1982) (ed.): Rethinking the family: Some feminist Questions. Longmann.

Uggerhøj, L. (2000): Den indviklede udvikling: En rapport om Familieinstitutionen Bethesdas arbejde med forældreevnevurderinger. København: Center for Forskning i Socialt Arbejde.